

NORRBRUK

Mer mjölk för framtiden

– Stora Mu satsar
på fler kor!

4 Att gödsla eller
inte gödsla?

6 Barnen, våra nästa
konsumenter

10 Finansiering
– hur löser man det?

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå

Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11

www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Landsbygdsenheten

Postadress: 901 86 Umeå

Tel: 010 - 225 40 00 Fax: 090-128 94

www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Kajsa Berggren

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: Taberg Media Group, Taberg

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Johan Liljebäck, Stora Mu

Foto: Åsa Jonsson

Upplaga: 6450

ISSN: 1234-4567

För prenumeration, avprenumeration
och adressändring kontakta
sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

FRÅN REDAKTIONEN

Höjd livsmedelsberedskap kan skapa förutsättningar!

Nu skedde det som man inte trodde skulle ske. Rysslands invasion av Ukraina blev en brutal påminnelse om att krig faktiskt kan bryta ut i vår närhet. Detta har satt fart på alla delar av vårt samhälle med ökad förberedelse för händelse av en mer instabil situation. Förberedelser som kräver högre aktivitet och engagemang. Aktiviteterna för att ta emot flyktingar visar på ett otroligt engagemang i samhället och bland enskilda som många gånger är rörande, men också så självklart.

Vår regionala livsmedelsstrategi i Norrbotten- Nära mat- är precis omarbetad och antogs i början på året. I den finns ett strategiskt mål: Höjd livsmedelsberedskap i Norrbotten, med produktion som är motståndskraftig mot risker. En robust, norrbottensk livsmedelsproduktion och dess värdekedjor tryggar tillgången på mat och vatten även vid samhällsstörningar.

Innebörden i detta är att vi ska se över hela livsmedelsproduktionen och identifiera de risker som kan uppstå om något stör verksamheten. Det kan vara störningar i diesel-, foder-, handelsgodslieferanser, elnäten och internet. Att då riskscanna igenom sitt eget företag, öka kunskaperna om riskernas påverkan och prioritera riskerna är mycket värdefullt och skapar nya insikter. Det är ett sorts stresstest som alltid ger mycket information. Att sedan göra en handlingsplan för att minska riskerna kan leda till insikter som i sin tur kan leda till en hel förbättring i verksamheten.

På Länsstyrelsens landsbygdsenhet ska vi jobba intensivt med frågan kring vår beredskap. Det är en del av våra arbetsuppgifter. Vi ska tillsammans med länets aktörer se hur vi kan öka produktionen på ett lönsamt sätt. Till strategin finns också en handlingsplan som visar hur vi ska lyckas med det arbetet. Alla led i livsmedelsproduktionen måste bli bättre. Alla aktörer i dess närhet liksom. Låt oss vara nyfikna på detta arbete och inte se det som ett måste. Detta är en utmaning som är mycket mer möjlighet än vi tror!

*Ove Karlsson
Enhetschef landsbygdenheten,
Länsstyrelsen Norrbotten*

3 | Gärdefjärden, dags för invigning

4 | Att gödsla, eller inte - odlingsstrategi

6 | Lärande en väg till hållbar konsumtion

8 | Stora Mu – här satsar man för framtiden

10 | Finansiering vid investering

12 | YH Eldrimner i Ås

13 | YH Foodmaker i Sävast

14 | SAM

15 | Annonser

Restaureringen i Lövånger slutspurtar – i juni invigs Gärdefjärdens naturbetesmarker

Efter drygt två år med avverkning av skog, uppsättning av flera kilometer stängsel och nya besöksanläggningar börjar det bli klart i Gärdefjärdens naturreservat. I juni firar Länsstyrelsen Västerbotten de nya naturbetesmarkerna med en invigning för allmänheten.

Länsstyrelsen har lagt ner mycket arbete på att skapa öppna strandängar i Gärdefjärden och än finns det en del kvar att fixa. En sådan detalj är att återställa gångstråken efter att tunga maskiner kört på dem. Även om restaureringsprojektet gått fort har inte allt gått smidigt, bland annat har det varit dåligt med tjäle i marken och vattennivåerna har varit höga. – Sällan har vädrets makter varit med oss under arbetet, men nu hoppas vi på bra väder till invigningen, säger Hanna Johansson Jänkän-pää på Länsstyrelsen Västerbotten som jobbat med restaureringen.

Betesdjur hjälper till med naturvården

Redan sommaren 2021 var de första djuren på plats i två av de nya hagarna. Det var en grupp får som betade vid Soldattorpet och över 60 fjällkor som släpptes i den största hagen på den norra sidan av sjön.

Fåren betade en stor del av säsongen och tog sig an slyet som kommit upp. I den stora hagen med fjällkor uppstod tyvärr en del problem. Hagen håller nu på att justeras, bland annat för att försöka ge djuren tillgång till fler torra områden. De övriga hagarna är färdigstängslade och kommer att tas i bruk i sommar av fyrfota naturvårdare som ska hålla landskapet öppet.

Bättre för fåglar och fågelskådare

Det senaste året har flera nya besöksanläggningar kommit på plats i naturreservatet: fågeltorn, gömsle och en utkiksplats för fågelskådning. Även där återstår en del fixande innan de kan bockas av som färdigställda. – Den upphöjda spången ut till gömslet ska få ett räcke. Själva gömslet ska få glasrutor och så småningom ytterligare en öppning mot strandängarna, berättar Johanna Reinoja Cunningham, förvaltare för Gärdefjärdens naturreservat på Länsstyrelsen Västerbotten.

Innan det är dags att inviga betesmarkerna kommer en ny fågelsäsong att starta. Tusentals flyttfåglar rastar i Gärdefjärden under våren på väg till sina häckningsområden. En del av fåglarna slår sig ner för att häcka i fjärden. Att Gärdefjärden är attraktiv för fåglar beror på de långgrundna, näringsrika strandängarna som har en rik och varierad växtlighet. Tack vare att trädbården nu tagits bort har landskapet öppnats upp. På så sätt blir området en ännu bättre plats för våtmarksfågeln.

Betande djur och fåglar i Gärdefjärden, vad gäller?

- » Beträdnadsförbud gäller i delar av området under fåglarnas flytt- och häckningsperiod (1 april–15 juli). Se skyltar på plats eller Länsstyrelsens hemsida.
- » Markerade stigar, rastplatser och fågelskådningsanläggningar är alltid öppna för besökare.
- » Håll hunden kopplad, så den inte skrämmer vilda eller betande djur.
- » Du är välkommen att titta på djuren, men undvik att störa, mata eller gå in till dem.

VÄLKOMMEN PÅ INVIGNING!

Tid: Lördag 18 juni 11.00 **Plats:** Vid Soldattorpet, Gärdefjärdens naturreservat, Lövånger

Ur programmet:

- Guidningar
- Invigningstal av landshövding Helene Hellmark Knutsson
- Fika och tipspromenad

Snålgödsla eller köra på som vanligt?

Under hösten och vintern har priserna på insatsvaror ökat dramatiskt för våra primärproducenter. Stor oro finns för hur vi skall klara av höga priser på foder, diesel, handelsgödsel och energi. Den 4 februari genomfördes en digital träff på temat gödslingsstrategier inför årets säsong genom projekt Gröna Näringar. Deltagare under dagen var lantbrukare både från Norr- och Västerbotten. "Detta borde ha följts av 150 bönder" utbrast en av deltagarna.

Text: Hulda Wirsén, Länsstyrelsen i Norrbotten

Ökade kostnader på gården, ett resultat av världshandeln

Först ut under dagen var Fredrik Andersson, växtodlare ifrån mellansverige och representant från LRF Växtodling. Fredrik beskrev hur prisutvecklingen för insatsvaror sett ut under vintern och vad det beror på. Förutom covid-perioden, som begränsat produktion och handel av gödning, så är prisutvecklingen av naturgas ett av skälen till de höga priserna på handelsgödsel eftersom det är en råvara till denna produktion. Idag är prisbilden på handelsgödsel historiskt hög vilket innebär kostnadsökningar på flera hundra tusen för en genomsnittlig svensk gård. Vad lantbrukaren fått betala för sin gödning varierar dock från gård till gård beroende på när man köpt in denna. Vissa handlade 2022 års gödning redan under sommaren 2021 medan andra inte handlat ännu.

Från Hushållningssällskapet Norrbotten – Västerbotten deltog Marie Lundberg, nytilträd affärsområdeschef för lantbruksgruppen. Även Marie bidrog med en omvärldsspaning och delade en del av de tankar som hon mött på gårdsnivå – ska man snålgödsla eller tillföra enbart stallgödsel? Ta helsäd istället för att odla spannmål, eller rent av träda marken? Vallen kanske blir kvar ett år till? Eller ska jag fortsätta att sikta på hög skörd? Vid en granskning av avsalupriserna för olika grödor ifrån HIR marknadsbrev konstaterar Marie dock att prisbilden är hög för både spannmål och oljeväxter. Signalen nu är att det finns

en fortsatt hög efterfrågan på världsmarknaden vilket driver priserna i Sverige för både oljeväxter och spannmål. Det skapar förutsättningar att få fullt betalt i odlingen även vid höga kostnader för insatsvaror.

Skördenivåerna viktiga vid högre risk

För att synliggöra skördens påverkan på produktionskostnaden i odlingen utgick Marie ifrån en gödslingsdemo i vårkorn som fanns på Öjebyn Agro Park under sommaren 2021. Sorterna var Brage (6-rad) och Salome (2-rad). Här konstaterades att det led som gödslats enbart med stallgödsel hade högre vattenhalt och senare mognad än de led som gödslats med enbart handelsgödsel. Slutsatserna från demoodlingen var att tvåradskornet är känsligare för sent vårbruk, att enbart stallgödsel som gödselmedel försenar mognad och därmed spannmålets skördepotential och att enbart kväveleverans från marken försenade mognad och sänker skördepotentialen. Ogräshanteringen lyfte Marie också som en mycket viktig åtgärd i år. Ogräs konkurrerar både om kvävet och ljuset med grödan men som också kan försena och begränsa skördearbetet.

Att räkna på en break-even point, dvs när odlingskostnaden täcks av intäkten, är högintressant i år. Trots att gödselpriset den 4 februari var närmare 4 ggr högre än "normalt" så ser vi att det höga spannmålspriset motiverar att gödsla för hög skörd och att de högre skördarna ger billigast foder om gården har egna djur. Maries råd till deltagarna var att välja bort fält med låg skördepotential. Passa på att fixa de fälten under tiden för att höja skördepotentialen till kommande år. Spara stallgödseln till vallarealen och att vårda grödan genom noggrann jordbearbetning, bra fröplacering, planerad gödsling och ogräshantering.

Skördenivå vårkorn (vid 14% vh)	2 ton	3 ton	4 ton	5 ton
Avsalupris (kr/kg) som motsvarar odlingskostnaden	3,73	2,32	1,63	1,20

Tabell: Beräknade sk Break-even points som presenterades den 4 februari 2022.

Vallen är viktigaste grödan

Som tredje talare deltog Per-Anders Andersson ifrån Växtråd och Lantmännen. Per-Anders jobbar med rådgivning med inriktning på vall och konstaterar att det är viktigt att vallen levererar när kostnaderna stiger. Att ha en strategi för sin vallodling är alltså extra viktigt i år. Den egna produktionen av vallfoder möjliggör en bibehållen produktion som ger viktiga intäkter. Samtidigt hålls foderstatskostnaderna på en rimlig nivå. Per-Anders redogjorde för de tre faktorer som har störst betydelse för produktionskostnaden i vallodlingen: skördenivån, maskinkedjan vid skörd och gödseln. Per-Anders beräkning visar att en högre skördenivå kan minska vallodlingens produktionskostnad med 100 000 kr, beroende på hur stort foderbehov gården har. Ett råd han ger är att lägga om vallen efter tredje året. Det ger högre skördar med bättre foderkvalitet, dvs lägre kostnader per liter producerad mjölk. Produktiva vallar med bra foderkvalitet till gårdens växande djur och mjölkkor minskar också transportkostnaderna vid skörd och ger ett mindre arealbehov. gårdens växande djur och mjölkkor är att minska transportkostnaderna vid skörd. Högre skördar ger ett mindre arealbehov.

Valltyp	Prisperiod	Total giva	Prod. Kostnad	Total kostnad vid 500 ton
9 ton ts, 10 % klöver, anpassad N-giva	2022, febr	638 kg	1,91 kr/kg ts	955 000
7 ton ts, 10 % klöver, anpassad N-giva	2022, febr	450 kg	2,12 kr/kg ts	1 060 000

Tabell: Produktionskostnaden för vall varierar beroende på skördenivå, en högre skörd ger lägre produktionskostnader.

Per-Anders visade även resultat från vallförsök där man mätt grovfodrets proteininnehåll utifrån olika gödslingsnivåer. Slutsatsen är att gräsdominerade vallar måste gödglas, även vid högre kvävepriser, och inte lägre än 80 kg N/ha vid första skörd. Detta för att uppnå minst 140 g råprotein per kg ts. Om man ska spara på kvävegödsel, gör det till återväxterna. Vallar

med över 20 procent klöver i fält, gödsla minst 40 kg N/ha är Per-Anders råd. Även detta för att behålla proteinandelen i grovfodret. Försöken visar på skördeökning och ökning av råproteinhalt vid alla gödslingsnivåerna även i vallar med mycket klöver. Glöm inte att tillföra kalium som vallen konsumerar rikligt av. Kalium är extra viktigt att tillföra på lerfattiga jordar som är vanliga i norra Sverige.

Hela bilden av företagets intäkter och kostnader

Sammanfattning av dagen stod Hulda Wirsén, Nära Mat, för som bland annat visade exempel på hur en resultatrapport kan se ut på en mjölkgård i norra Sverige. Att behålla hög avkastning och kvalitet på mjölken är avgörande för att klara av marknadsvängningar och hantera risker i produktionen. Mjölkklikviden och nationella stödet är stora och viktiga intäkter. Stora kostnader är kraftfoder, maskiner och diesel. Därför är det viktigt att ta kontrollen över sin produktion och ekonomi, att se hela bilden både över kort och lång sikt.

Slutsatser från dagen:

- » Ökad risk i produktionen men stora skillnader mellan gårdar
- » Ta kontroll över situationen och räkna på din egen gård. Titta på din resultatrapport – vad är stora och små kostnader respektive intäkter? Gör en budget och planera framåt.
- » Högt spannmålspris bidrar till en positiv odlingskalkyl
- » Vallen ger billigast protein och energi till foderstaten (11 MJ och 150-160 gr råprotein)
- » Det är värt att gödsla grödan, men på rätt ställe och ta vara på växtnäringen i stallgödseln!
- » Vidta förebyggande åtgärder i fält för att minska produktionskostnaderna och riskerna i odlingen framöver t.ex. dränering och kalkning
- » Hög mjölkavkastning (mjölkklikvid + nationellt stöd) ger bättre förutsättningar för att hantera högre kostnader för insatsmedel i odlingen

Lekfullt lärande på teknikens hus

Intresset för lokalt och hållbart producerad mat växer stadigt. Inte minst i skol- och utbildningssammanhang har frågan om hur och var maten produceras blivit allt viktigare. Denna vilja att synliggöra livsmedelskedjan visar sig också på science centers.

Text: Gunnar Jonsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Foto: Teknikens hus

I Luleå har Teknikens hus byggt och satt upp utställningen MatRätt. Utställningen invigdes i december och riktar sig till barn i låg- och mellanstadieåldern. I Skellefteå är Exploratoriet i färd med att konstruera utställningen och skolprogrammet MatValet. Den riktar sig till lite äldre barn i högstadieålder, invigning kommer att ske i slutet av april.

Redan i entrén till Teknikens hus syns det att något har hänt, en över 6 meter hög morot har vuxit upp ur golvet. Inne i utställningen kan barn och andra besökare utforska vad ett morotsfrö är och vad det behöver för att gro. Det går också att besöka lantgården "Nästgårds" och där bekanta sig med gårdens djur, såsom kor, grisar och höns. I mejeriet går det att följa hur mjölk förädlas till smör, grädde, fil och ost. Genom att vrida på kranar och ändra flöden kan barnen upptäcka vad som behöver göras för att tillverka olika mejeriprodukter, exempelvis tillsätta bakterier för att framställa fil.

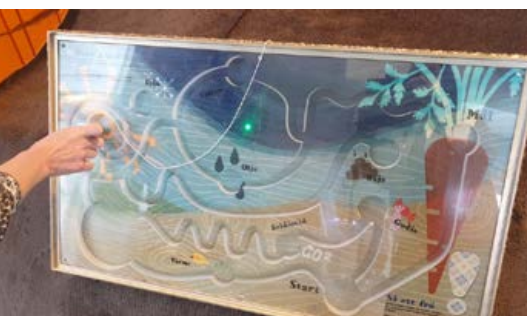

Inne i utställningen kan de via en "apparat" få uppdragskort. Korten talar om vad de kan göra för att ladda sitt kort med poäng som de kan handla för i matbutiken. De får då ett kort med ett uppdrag som ska utföras. Ett exempel på uppdrag kan vara att gå till bikupan och där sätta ägg - larv - puppa - arbetsbi på rätt ställe. Ett annat uppdrag kan vara att pussla ihop olika styckade detaljer av en gris.

Lite längre in i utställningen ligger matbutiken "Gyllene snittet". Där kan barnen leka affär och utföra olika butiksysslor som att fylla på varor i hyllorna eller träna sina matematikkunskaper genom att jobba i kassan. När barnen handlar i butiken kan de leka fram

förmågan att göra medvetna val. - Vad ska jag handla? Ska jag handla utländska, svenska eller norrbottniska varor? De får då miljöpoäng enligt ett färgsystem rött - gult - grönt, där grönt är låg miljöpåverkan. När de gör gröna val kan det komma upp en kommentar "Bra jobbat! - Handla mer lokalproducerat så får vi en bättre miljö!" Om de har gjort ett rött val, exempelvis handlat en avokado kan det komma upp information om hur långt den har transporterats och vilken mängd vatten som har förbrukats. Efter matbutikerna finns en matlagningshörna där det finns kastruller, vispar, skålar och diverse annan köksutrustning. Det finns även utklädningskläder att låna, såsom förkläden och kockmössor.

Utställningen MatRätt följer hela kretsloppet från jord till bord och lyfter Norrbottens unika förutsättningar för matproduktion. I denna lekfulla miljö inspireras barnen till att se sin egen roll och här väcks engagemang och tankar kring vad som idag är hållbara val. Utställningen är utformad i samarbete med Coop Norrbotten, Norrmejerier, Nyhléns Hugossons, Klöverbergsgården och Längmanska företagarfonden. Länsstyrelsen och Norrbottens livsmedelsstrategi, Nära Mat har fungerat som bollplank under planerandet. Norrbotten har en låg försörjningsförmåga när det gäller livsmedel och det övergripande syftet med utställningen, att skapa med-

vetna norrbottningar, ligger helt i linje med både den tidigare och den nu gällande strategin

Norrbottens livsmedelsstrategi, Nära Mat, arbetar aktivt med att hjälpa skolor att undervisa om kost hälsa och hållbarhet. Under de senaste åren har flera delprojekt genomförts. Exempelvis har läromedel avsett för lärarutbildning utvecklats. I samarbete med Teknikens hus har utlåningsboxar som innehåller grundläggande material för matförädling tagits fram. Bland annat innehåller lådorna en kvarn för att mala mjöl och en separator för att separera mjölk. Lådorna kan kostnadsfritt lånas av de skolor som är anslutna till Teknikens hus nätverk. De skickas då via fraktfirmor ut till länets skolor. En vanlig och eftertraktad aktivitet i samband med att skolklasser besöker utställningen MatRätt är att barnen får mala mjöl, baka bröd, kärna smör, ysta ost, och så klart, kalasa på den egenproducerade maten.

Det utforskande arbets sättet som science center kan bidra med fyller en viktig

funktion för barns och ungdomars lärande. Genom att arbeta praktiskt och "hands on" som Teknikens hus och andra science center gör, blir det ett viktigt komplement till skolans vanliga undervisning. Genom att experimentera, laborera och "göra med händerna" införlivas kunskapen på ett mer kvalitativt sätt än om endast teoretisk information finns att tillgå.

Linda Ökvist som är pedagog på Teknikens hus beskriver att utställningen MatRätt har blivit en succé. Det är påtagligt att barnen stannar längre i denna utställning än i övriga. Dels kan det bero på att det är en ny och stor utställning men Linda tror att det också beror på att utställningen bygger på nytänkande och nya uttrycksätt. "Mjuka värden" kommuniceras i betydligt högre grad än vad som brukar vara vanligt på science centers. Eftersom barnen uppehåller sig länge i utställningen finns det också möjlighet att fånga uppmärksamheten hos medföljande vuxna. Det finns därför i anslutning till utställningen informationstavlor med fakta som kan vara lätt-

are för en vuxen att ta till sig. Om man lyckas nå både barn och vuxna så finns det bra förutsättningar att matfrågan kan fortsätta att vara ett viktigt samtalsämne även efter besöket.

På frågan om intresset för mat och matproduktion är en tillfällig trend svarar Linda att så är det inte. –Många faktorer, bland annat pandemin har ju verkligen, på lång sikt, öppnat upp våra ögon för hur viktigt det är att vi får högre försörjningsgrad av livsmedel och att matproduktionen sker på ett för miljön så skonsamt sätt som möjligt. Det tycker jag också att många vuxna säger när man pratar om mat. När vi är i utställningen och mammor, pappor, mor och farföräldrar står där, så kommer ofta kommentaren att det är så viktigt att vi handlar mat härifrån, för blir det kris på riktigt, så kan vi annars få det svårt. Därför måste vi vara beredda att betala lite mer för närproducerad mat.

Stora Mu satsar mot framtiden

Det är en vacker marsdag med sol och endast någon minusgrad i luften när vi styr mot Svartbyn utanför Överkalix där familjen Persson/Liljebäck under flera generationer bedrivit mjölkproduktion. Vi är nyfikna på mycket. Hur har företaget gjort för att genomföra ett lyckat generationsskifte? Hur har det gått att flytta in i det nya större stallet? Och vilka tankar har man kring sitt företag i den situation som världen just nu befinner sig i?

Text: Anja Weinz, Länsstyrelsen i Norrbottens län
Foto: Åsa Jonsson

Vi har stämt träff med Johan Liljebäck som är företagets yngre delägare. Mottagandet blir lite hastigt eftersom vi möts av Johan som rusar efter en magnet samtidigt som han hojtar åt vårt håll att –Elektrikern har tappat ett verktyg i kulverten! När Johan kommer tillbaka blir det naturligt att börja samtalet med hur det gått med den nya satsningen, en utbyggnad för rekryteringsdjur och sinkor som gett plats för fler mjölkkor och ytterligare en robot. Johan berättar att man kunde flytta in i januari i år. –Allt har blivit extremt lättskött. Nu har vi alla djur inne i samma byggnad och flödet i systemet är bra. Tidigare hade vi ungdjur och sinkor kallt på djupströbädd men nu har vi byggt liggbås för kvigor från 6 månader och uppåt i isolerat stall. Djuren håller sig renare, det blir betydligt lägre strökostnad och kräver mindre arbetsinsats. Vi har plats för 140 årskor. Vi har

100 nu men vi har köpt in en del djur och vi har rekrytering på gång, fortsätter han. Vi använder könssorterad sperma för att få kvigor från de bästa korna och den sämsta gruppen semineras med könssorterad köttas för att få tjurkalvar.

Gården har en renodlad SRB-besättning och har vuxit i omgångar. Bert Persson och Karin Liljebäck har tillsammans drivit gården sedan 1970-talet med ungefär 30 mjölkande kor. Runt 1985 gjordes en större renovering och 2010 byggde man ut och satsade på lösgående djur och en mjölkrobot. Sonen Johan har utbildat sig till lantmästare och äger nu halva företaget. Man är fyra som arbetar tillsammans: Johan, Karin, Bert och Lars Jönsson som är anställd. –Det är viktigt att den äldre generationen släpper in de yngre i tid och låter oss vara med i företaget och vara delaktiga i besluten

för framtiden, säger Johan. I och med den senaste ombyggnaden har verksamheten ökat till det dubbla. –Vi har varit noga med att aldrig bygga fast oss och att vara flexibla. Vi placerade till exempel foderutrymmet bredvid stallet när vi byggde ut 2010 istället för att lägga det i kortändan. Då blev det enkelt att bara förlänga byggnaden när vi ville växa. Att helt gå över till plansilo är också ett sätt att vara mer flexibel samtidigt som vi får en jämnare foderkvalitet, fortsätter han. I nära anslutning till lagården ligger ett antal stora plansilofack. Vi har god kapacitet och vi slipper köpa in balplast och vara beroende av att köpa tjänster. En stor lagringskapacitet för gödsel är också viktigt. –Vi kan anpassa spridningen efter växtligheten och behöver inte tömma tidigt på våren eller sent på hösten, utan sprider när det ger mest effekt istället. När vi frågar om det finns några nya

En mjölkstilo utanför byggnaden gjorde att man slapp större ombyggnationer inomhus för att få plats med en större mjölktank.

Tack vare att man inte placerat foderutrymmen i kortändan av stallet när det byggdes 2010 var det enklare att förlänga byggnaden.

– Det är viktigt att den äldre generationen släpper in de yngre i tid och låter oss vara med i företaget och vara delaktiga i besluten för framtiden, säger Johan Liljebäck

I den nya delen av stallet går rekryteringsdjur och sinkor. De flyttade in i januari och det finns fortfarande plats för fler djur.

planer så funderar Johan ett tag. –Vi har ju precis satsat och börjat landa i den här investeringen. Men vi vill nog fortsätta genom att bli riktigt bra på det vi gör – mjölken. Målet är att nå en snittproduktion på 14 000 liter per ko och år. Tack vare en mjölsilo som står utanför mjölkrummet kunde vi öka produktionen utan att bygga om mjölkrummet också. I mjölkrummet finns nu bara en mellanlagringstank som behövs för att ta hand om den mjölk som kommer från roboten under tiden silon diskas.

Att växa mer skulle kräva mer mark och det är en begränsande faktor just nu. 2019 investerade de i en dräneringsplog som blev en lyckad satsning för att skapa

mer åkermark och hittills har de lagt ner 15 kilometer dränerings slang. Plogen som från början var tänkt att användas som en engångsinsats har visat sig fungera så bra att den kommer att behållas. Nu kan marker, allteftersom det finns tid och behov, underhållas och göras mer produktiva. Att göra om skog till åker innebär en större process då det tar några år med insatser såsom avverkning, stubbfräsning och kalkning innan marken kan börja tas in i produktion. Johan berättar att de 2015 la om drygt 8 hektar skog till åker och mer är på gång eller ligger i planen att rustas eller nyodlas.

När vi besöker gården är det en vecka sedan Ryssland inledde sin invasion av

Ukraina och redan innan dess var oron för de skenande priserna stor i branschen. Trots de mörka molnen känns det som att företaget har en strategi och en framtidstro. –Kraftfoder är dyrare än konstgödsel, funderar Johan, och att spara kortsiktigt kan bli dyrt i längden. Vi tror inte man kan spara sig ur detta. Det gäller att kunna härda ut och tro på att vi i slutänden, eller inom ett halvår eller så, kommer att få ersättning för de ökande omkostnaderna. Om vi skulle satsa på någon ny investering just nu så skulle nog det bästa för vårt företag vara att försöka kapa mer av våra kostnader genom att satsa på elproduktion från biogas, avslutar Johan.

FAKTA

Stora Mu i siffror:

- » Investerat 2021, 11 miljoner, utökning till 140 årskor, två VMS mjölkrobotar
- » SRB-besättning som avkastar 13200 kg ecm/år
- » Brukar 165 hektar åker, 570 hektar produktiv skog

Stora Mu är en av LRF:s besöksgårdar i Norrbotten. Hit kan förskole- eller skolklass, arbetsplats eller förening åka för att träffa Stora Mu och djuren samt få veta mer om hur jordbruk fungerar. Om du är intresserad kontaktar du själv gården och bestämmer datum och tid.

FAKTA

SRB är förkortningen för Svensk Rödbrokgig boskap eller Svensk Röd och vit boskap. SRB har något sämre produktionsförmåga men har bättre fett- och proteinhalter än svensk låglandsboskap samt har bättre fertilitet och hälsoegenskaper såsom god juverhälsa och lätta kalvningar. De är motståndskraftiga och hållbara kor.

Kapitalförsörjning kan vara en knivig fråga

För utveckla företaget, göra ett generationsskifte eller införa ny teknik behövs ofta kapitaltillskott. Hur och var kan man hitta det nödvändiga kapitalet?

Kapitalförsörjningen i lantbruket och i andra småföretag på landsbygden kan vara ett problem. Inom vissa branscher, till exempel mjölkproduktionen, är investeringarna stora i förhållande till omsättningen i företagen och avskrivningstiderna ofta långa. Det kan göra det svårt att få lån. I vår del av landet, där fastighetsvärdena är relativt låga, kan också bristen på pant försvåra det ytterligare. Den senaste tidens händelser i Europa, med kraftigt stigande priser på energi och andra råvaror, vilket har förvärrats ytterligare efter Rysslands anfall på Ukraina, pressar lönsamheten ytterligare i lantbruksföretagen. Vilka möjligheter finns då för lantbruket att hitta finansiering?

KSLA seminarium om finansiering

Vid ett seminarium på KSLA i början av september 2021, diskuterades de här frågorna. Även om seminariet genomfördes före den mer akuta situation som vi nu befinner oss i, är mycket av det som togs upp aktuellt även nu. Göran Persson, ordförande i Swedbank, inledde med reflektioner över möjligheterna till kapitalförsörjningen i lantbruket. Han betonade att lösningen på klimatfrågan är helt beroende av skogs- och jordbruket. För att de näringarna ska kunna bidra fordras det att det finns professionella människor som är villiga att arbeta ute i praktiken. Förutsättningarna för det är att de kan försörja sig i näringarna. Det innebär att företagen i grunden måste ha en lönsamhet. Han tog också upp frågan om möjligheten för juridiska personer att äga jordbruksmark, något han menade var en förutsättning för att kunna locka kapital till sektorn. Han betonade att bankerna inte kan bidra med riskkapital och menade att en möjlig väg var att inrätta en fond för att kunna generera detta. Idag får lantbruksföretaget själv stå för riskkapitalet, vilket kan vara svårt eftersom företagen ofta har ett litet eget kapital.

Per Skargren från Ludvig & Co pekade på ett antal faktorer som gör lantbruket mindre attraktivt för riskkapital. Hit hör till exempel en låg risk, som i sin tur är kopplat till en låg förräntning, låga marginaler, långa investeringscykler, svårigheter att snabbt skala upp produktionen, stor politisk påverkan och problematiken kring kombinationen av enskilda firmor och aktiebolag. Inte minst när det gäller ägandet av jordbruksmarken. Han menade också att det finns många utmaningar när det gäller att kunna få lån i bank för sina investeringar. Generellt har jordbruksföretagen stora investeringsbehov i förhållande till omsättningen. Även om kassaflödet är positivt kan bristen på pant bli ett problem. Diskussionen på seminariet gällde lantbruket, men samma problematik kan också möta andra landsbygdsföretag.

Banklån är grunden

Som företagare är det kanske i första hand banken man vänder sig till för att låna till investeringar. För att bli framgångsrik när det gäller att få lån finns det en del att tänka på. Ann-Sofi Kärrman vid Sparbanken Nord i Piteå menar att det viktigaste från deras synpunkt är att de får en bra bild av företagen. Ofta fordras det ett antal möten innan man kan komma överens, så att banken och företagen har kunnat skapa en gemensam bild av förutsättningen för investeringen. I bedömningen väger lönsamheten i företaget historiskt tungt, eftersom det är ett kvitto på lantbrukarens förmåga att driva företaget. Det kan vara svårt att investera sig till en bra lönsamhet. Det är också viktigt att de affärsplaner och investeringskalkyler som presenteras är realistiska och att företagaren själv har bra insikt i ekonomin.

I investeringskalkylen är det viktigt att ta med uppstartsfasen för investeringen. Om investeringen till exempel innebär ett utökad djurantal tar det tid innan produktion nått den nya nivån. Under den perioden kan särskilt likviditeten bli ansträngd, något man måste ta höjd för.

Andra kreditgivare kan komplettera

Ibland kan det vara svårt att få lån i banken till det som behövs på toppen av investeringen. Det kan vara så att panten, fastighetsvärdet, inte räcker för att täcka hela lånebehovet. Här finns möjligheter att genom till exempel Garantia, en ekonomisk förening baserad i Lycksele, få hjälp med borgen om säkerheten i företaget inte räcker ända fram. En annan möjlighet är att söka

lån hos ALMI, som kan komplettera banklånen. Ytterligare en aktör med fokus inom lantbruket är Tillväxtbolaget AB. Det ägs av LRF, HKScan, Lantmännen och Växa och riktar in sig på lån till hållbara investeringar på gårdsnivå. Vid seminariet hos KSLA berättade vd Helena Silvander att de kan ge topplån med rörlig ränta och en löptid på 5-10 år, motsvarande 10-15% av det investerade kapitalet. En stor del av deras utlåning, som i september uppgick till totalt 800 miljoner kronor, har gått till mjölkproduktionen och många av de företag som fått lån ligger i norra Sverige.

Alternativ finansiering

Ett lite annorlunda sätt att finansiera verksamheten i mindre företag, oftast med trädgårdsproduktion, är så kallade andelsjordbruk. Det innebär att kunderna på olika sätt delar riskerna i odlingen med företagaren. Hur upplägget ser ut varierar mycket mellan företagen, men ofta innebär det att andelsägaren betalar för ett visst antal leveranser under säsongen och att betalningen till hela eller delar görs i förskott. Det innebär att det rörelsekapital som behövs i odlingen inte behöver lånas. Eftersom storleken på leveranserna kan variera på grund av skörderesultatet, fungerar systemet som en typ av riskdelning. Andra modeller innebär att andelsägarna betalar en viss summa för att täcka löner och andra omkostnader under säsongen. Riskdelningen blir i detta fall en naturlig del eftersom säsongens skörd

delas upp mellan andelsägarna. Den här typen av andelsjordbruk (Community Supported Agriculture - CSA) är ovanlig i Sverige, men finns i många andra länder. Sannolikt passar det bäst för trädgårdsodling och ger fördelen att säsongsvariationen av intäkten jämnas ut, att företagaren redan i början av året har en tryggad intäkt och att risken delas av fler.

Vilka verktyg har länsstyrelsen?

I det pågående landsbygdsprogrammet har olika åtgärder som innebär investeringsstöd, både i lantbruket och i annat landsbygdsföretagande, varit en möjlighet till kapitaltillskott för att utveckla företagen. I skrivande stund har det mesta av tillgängliga medel beslutats. För många av åtgärderna har efterfrågan på medel varit större än tillgången. Investeringsstöden är viktiga, då bankerna ofta ställer krav på investeringsstöd för att ge lån till investeringen. Inför kommande landsbygdsprogram har det diskuterats om andra former av stöd, till exempel garantifonder som minskar risken för andra långivare och därmed skulle underlätta möjligheterna till lån. Jordbruksverket har dock ansett att det inte varit aktuellt att införa den typen av åtgärder, utan vill istället satsa på en fortsättning med investeringsstöd, startstöd och stöd till unga jordbrukare. Den strategiska plan för kommande programperiod som nu ligger hos EU-kommissionen innehåller ökat fokus på stöd till unga lantbrukare.

Skapa nya innovativa landskapsrätter

Nu ska Västerbottens, Lapplands och Norrbottens nya landskapsrätter koras!

Såväl professionella kockar som framtida stjärnor i länet kan tävla med kreativa nytolkningar av lokala rätter och hyllningar till länet råvaror. Därefter finns möjlighet att rösta på era favoriter!

Läs mer på www.matkompassen.info och www.naramat.nu

Länsstyrelsen
Norrbotten

Länsstyrelsen
Västerbotten

Valfältvandringar Västerbotten 2022

Liksom tidigare år planerar vi fältvandringar i vall före första skörd. De kommer att genomföras på följande datum och platser. Vi tar upp aktuella frågor om grovfoderproduktion, som gödsling, sortval, skördetidpunkter. Även åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden och våra pollinerare finns på dagordningen.

Planerad start kl 18.30

- 1 juni - Carin och Patrik Ahlgren, Flarken
- 2 juni - Rödå mjölk AB, Överrödå
- 7 juni - Stenvallen lantbruk AB, Drängsmark

Mer information kommer senare.

Se länsstyrelsens kalender på vår webbplats.

Kontaktperson: Lars Ericson, Länsstyrelsen Västerbotten, Umeå

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling (Europa
investerar i landsbygdsområden)

greppa näringen

Länsstyrelsen
Västerbotten

Mathantverk

I snart tio år har Eldrimner, som är landets nationella resurscentrum för mathantverk, utbildat nya bagare, charkuterister, mejerister och bär-, frukt- och grönsaksförädlare, på sin ettåriga yrkesutbildning i mathantverk. Utbildningen bedrivs i nära samarbete med landets redan verksamma mathantverkare och lärare på utbildningen är dels Eldrimners egen personal och dels några av landets främsta mathantverkare.

Katrin Sahlin

Eldrimner är sedan 2005 nationellt resurscentrum med regeringens uppdrag att ge stöd och inspiration till mathantverkare i hela Sverige och Norden och samtidigt utveckla och bevara kunskap om mathantverk.

Tillsammans med Torsta AB, kunskapscenter för de gröna näringarna, anordnar Eldrimner en ettårig YH-utbildning i mathantverk. För dig som vill ansöka om att börja studera här till hösten så är det dags att ansöka, senast den 15:e maj.

Den ettåriga yrkeshögskoleutbildningen i mathantverk riktar sig till dig som vill jobba professionellt med mathantverk antingen som anställd eller som egen företagare. Som studerande väljer du en av de fyra inriktningarna: mejeri, charkuteri, bageri eller bär-, frukt- och grönsaksförädling.

Utbildningen består till hälften av LIA, lärande i arbetslivet, alltså praktik hos kunniga mathantverkare, och till hälften av undervisning i Eldrimners lokaler i Ås i Jämtland. Yrkeshögskoleutbildningen i mathantverk ger fördjupad kunskap om tillverkningsprocesser och teoretiska ämnen som livsmedelssäkerhet, ekonomi och marknadsföring; allt ur ett mathantverksperspektiv. Lärare på utbildningen är huvudsakligen Eldrim-

ners branschansvariga, med gedigen erfarenhet och kunskap från respektive bransch. De studerande möter också kunniga gästlärare under utbildningen.

Efter utbildningen kan du antingen söka jobb på ett mathantverksföretag eller själv starta företag inom mejeri, charkuteri, bageri eller egen förädling av bär, frukt eller grönsaker. Det finns ett behov i mathantverksbranschen av att hitta utbildad personal. Katrin Sahlin, utbildningsansvarig för YH-utbildningen berättar att det är vanligt att frågan lyfts när hon är i kontakt med olika mathantverksföretag – svårigheten att hitta personal. – Vi vet sedan tidigare att flera av våra studerande blir erbjudna jobb, antingen kortare eller längre, hos de mathantverksföretag där de tillbringar någon av sina praktikperioder, säger Katrin.

Att få chansen att prova på yrket under LIA-perioderna är både inspirerande och nyttigt. Man får ökad förståelse för vad som krävs som småskalig företagare i mathantverksbranschen. – Sverige har mathantverkare som håller hög kvalitet, som vill lära ut sitt hantverk och som bjuder på sig själva. Det i sin tur leder till att vi på Eldrimner kan utbilda nästa generations mathantverkare som också kommer att hålla hög klass, säger Katrin.

FAKTA

YH-poäng: 200

Studietakt: Heltid, 40 veckor varav 20 LIA. CSN-berättigad.

Kursstart: 29 augusti, 2022

Ort: Ås, Jämtland

Mer info: www.eldrimner.com

YH – CHANGEMAKER

Foodmaker

Changemaker educations är ett företag som de senaste 20 åren utbildat i olika projekt, folkhögskolor och YH-utbildningar. Genom att identifiera arbetsmarknadens framtida behov av kompetens och förståelse så utvecklar och designar man utbildningar. En alldeles ny inriktning är den mathantverksutbildning som startar till hösten.

Lina Ekström Morin

Foodmaker är en utbildning som ska hjälpa till att möta den ökade efterfrågan på närproducerat. Matintresse, medvetenhet hos konsumenterna och trender inom matturism har alla bidragit till ökat sug efter mathantverk och lokalproducerad mat. Den här utbildningen riktar sig både till dig som redan arbetar, eller vill arbeta på ett etablerat företag som vill växa och dig som vill starta och driva en småskalig och hantverksmässig livsmedelsverksamhet.

En viktig del av utbildningen är LIA, Lärande i arbete, ungefär var fjärde vecka under utbildningen. På så sätt bygger studenterna nätverk och skapar relationer med framtida arbetsgivare eller kundgrupper redan under studietiden. Utbildningen är framtagen i nära samarbete med livsmedelsbranschen. Här engageras lärare, föreläsare och andra kompetenser direkt från branschen och inte minst väsentligt en ledningsgrupp med branschexpertis. Genom LIA kan vi erbjuda en utbildning med färsk yrkeskompetens, tillsammans med fördjupad praktisk kompetens och förståelse för yrket som Mathantverkare. – Vår ambition är att hjälpa till och stötta lokala entreprenörer och företagare inom livsmedelsindustrin genom den nya utbildningen, säger Lina Ekström Morin

Efter avslutad utbildning kan du jobba som mathantverkare, småskalig livsmedelsföreläsare, restauratör, affärsutvecklare, anställd inom restaurang och matturism eller anställd inom mathantverk och livsmedelsförädling.

Lina berättar att man arbetat med konceptet Foodmaker under flera år nere i Göteborg, men att man nu kopplar ihop mathantverket med besöksnäringen. Det arbete som görs i Norrbotten inom det området gör så att det blir en naturlig förlängning och att den nya YH-utbildningen kan bli en förstärkning för båda branscherna. – Det finns ett jättestort behov av både utveckling och hållbarhet, berättar Lina som utöver att vara ansvarig för Foodmaker, även driver ett småskaligt bryggeri och därför har god insyn i vad som krävs av småskaliga mathantverkare.

FAKTA

YH-poäng: 225

Studietakt: Deltid, 50% under 2 år, CSN-berättigad.

Kursstart: 12 september, 2022

Ort: Boden, Norrbotten

Mer info: www.cmeducations.se

Datum för träda i Norr- och Västerbotten

Datum	Jord- och markförbättring (t ex dikning, strukturkalkning, gödsling)	Plöja	Kemisk bekämpning	Stödsådd för viltåker och pollinatörer	Putsa	Så, skörda, beta
1 april - 30 juni	JA	JA	JA	JA	Se punkt 1 nedan!	NEJ
Från 1 juli	JA	JA	JA	JA	JA	NEJ
Från 1 augusti	JA	JA	JA	JA	JA	JA

- Under perioden 1 april till 30 juni får du enbart putsa eller slå av växtlighet på trädan för att undvika att närliggande utsädesodling förstörs av oönskad pollinering eller om marken ingår i en certifierad ekologisk odling eller om du får ersättning för ekologisk odling för marken.
- En första års-träda är undantagen aktivitetskravet. Fr o m andra året som du har träda på skiftet ska det ha utförts aktivitet senast 31 oktober.
- Mark som har såtts och används för grön gödsling ska inte anmälas som träda, utan med grödkod 81.
- Att ”bryta en träda” innebär att marken tas in i produktion. Det är t ex därför du får plöja under hela perioden, men inte så in ny gröda förrän 1 augusti.

Kom ihåg att kontrollera detta i din SAM-ansökan:

- » att du sökt utbetalning för kompensationsstöd på de skiften du vill ha denna ersättning.
- » att du sökt utbetalning på dina ekologiska skiften.
- » att du har ansökt om utbetalning för din restaureringsmark om du har ett pågående åtagande.
- » att du ansökt om förlängning eller nytt åtagande för ekologisk produktion, omställning till ekologisk produktion för nya marker som du avser ta in i stödet.

Odlingssugen? – se hit!

Under våren anläggs de första bäddarna i det nya markhotellet som ska växa fram på Öjebyn Agro Park.

På markhotellet kommer odlingskonceptet market gardening användas. Odlingen sker i fasta bäddar med stort fokus på en aktiv och levande jord för en hög avkastning på liten yta.

Nu söker projektgruppen dig som vill komma igång med kommersiell odling och vill vara med i uppstarten av markhotellet. Du hyr valfritt antal bäddar i markhotellet och får tillgång till det du behöver för att driva din odling.

Vill du veta mer? Maila
Hanh.Huynh@hushallningssallskapet.se

• MATHANTVERK •

ETTÅRIG YRKESUTBILDNING

BAGARE • MEJERIST • CHARKUTERIST
BÄR- & GRÖNSAKSFÖRÄDLARE

För dig
som vill
jobba med
mathantverk

Heltid, riksintag, 200 poäng
40 veckor varav 20 veckor praktik

Läs mer och sök på eldrimner.com

Yh Yrkeshögskolan

ELDRIMNER
Nationellt resurscentrum
för mathantverk

Torsta
KUNSKAPSCENTRUM FÖR DE GRÖNA NÄRBYGDA

En kompetent, nära och hållbar möjliggörare Aktuella aktiviteter

Kompetenscentrum Mat i Norr | Workshop:

Fermentera grönsaker med "Surtanten"

9 juni • kl. 09-16 • Bondgården Bälinge, Luleå

Välkommen till en workshop med Jenny "Surtanten" Neikell, fermenteringsexpert och författare till flera prisbelönta böcker i ämnet. Vi börjar dagen med en föreläsning och arbetar sedan praktiskt med en fermenteringsteknik för att få en känsla för handlaget. Läs mer på www.hushallningssallskapet.se

Anmälan

veronica.landstrom@hushallningssallskapet.se

Avgift

200 kr exkl. moms.

Mat från bonden

Är du småskalig livsmedelsproducent i Västerbotten? Välkommen att delta i Mat från bonden. Projektet syftar till att skapa ökad försäljning och förädling av lokala livsmedel. Deltagande producenter erbjuds seminarier om produktutveckling och försäljning. Dessutom planeras ett lärorikt studiebesök liksom ett gemensamt matevent för försäljning och marknadsföring. Tillsammans synliggör och tillgängliggör vi lokalproducerat ytterligare.

Kontakt

Carolin Vallgren, 070-333 56 31
carolin.vallgren@hushallningssallskapet.se

Håll utkik för kommande aktiviteter på
www.hushallningssallskapet.se/kalender

Europeiska jordbruksfonden för
landbygdsutveckling: Europa
investerar i landbygdsområden

Hushållnings
sällskapet

NÄSTA NUMMER

Fåglar skadar min gröda!

Vad kan och får jag göra för att förhindra detta?

Jätteloka och Tromsöloka – giftiga giganter

Hur vet jag att det är vad jag har och hur blir jag av med de invasiva jättarna?

Ska du göra ändringar i ansökan?

Du har möjlighet att ändra din SAM-ansökan fram till sista ändringsdag den 15 juni. Länsstyrelsen kan dock göra arealkontroller innan 15 juni. Har du fått en föransökan om arealkontroll får du inte göra ändringar.

Därför är det viktigt att du gör ändringar till din SAM-ansökan så fort som möjligt! Du har dock alltid rätt att dra tillbaka hela din ansökan.

ÖJEBY LANTBRUKSMÄSSA
EN DEL AV GRÖNA NÄRINGAR

Tema

Lantbruket
i ett förändrat klimat**24-25 augusti**
Öjebyn Agro Parkwww.ojebylantbruksmassa.seLänsstyrelsen
VästerbottenEuropeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområdenLänsstyrelsen
Norrbotten